

TEMA BROJA
Ravnopravnost znanja
Ženski/rodni studiji na
sveučilištu

Ženska perspektiva

Namjera je ovog rada ukazati na ključna mjesta pojavljivanja ženske perspektive unutar širih tendencija suvremene epistemologije

Snježana Prijić-Samaržija

Socijalni konstruktivizam i feministička epistemologija

Feministička epistemologija nastaje i razvija se pod okriljem socijalnoga konstruktivizma, što prije svega znači da uključuje utjecaj *post-modernističkih* ili *anti-esencijalističkih* kritika tradicionalnih epistemoloških projekata. Feministička epistemologija, kako prvog vala šezdesetih godina, tako i drugog vala osamdesetih, kao ključnu postavku sadrži tezu da epistemologija neutralnoga, nezainteresiranog promatrača svijeta treba biti zamijenjena epistemologijom senzibilnom na sve specifičnosti socijalnoga konteksta. Prema zagovornicama feminističke epistemologije, potrebno je postaviti pitanje o čijem znanju govorimo, istraživati kako ljudi znaju to što znaju te odbaciti apsolutistički ideal čistog istraživanja ili znanstvene objektivnosti. U tom zahtjevu one se malo ili uopće ne razlikuju od, primjerice, klasičnih *post-modernističkih* određenja znanosti kao samo visoko-elaboriranog skupa socijalnih konvencija (M. Foucault) ili kasno-wittgensteinovskih određenja znanosti kao jednog od mogućih načina ili oblika življenja. U cijelosti dijele mišljenje S. Shapina, S. Schafera i B. Latoura koji znanost vide kao samo jednu od domena primjene političko-militarističkog društvenih praksi i procedura kojim se teorijske «pobjede» objašnjavaju isključivo uspješnim sustavom lobiranja, odnosa snaga moći i sl. Feministička epistemologija, posebice ona ortodoksnog ranog vala, ali i novija *teorija feminističkog stajališta*, poput «strogog programa» Edimburške škole (D. Bloor, B. Barnes, S. Shapin) epistemologiju vide kao izvjesnu sociologiju znanja čiji je temeljni zadatak objasniti kako složeni socijalni kontekst proizvodi različite oblike znanja. Ono specifično što donosi feministička epistemologija unutar socijalnog konstruktivizma jest naglašavanje kako se iza kvazi-neutralnosti velikih tradicionalnih epistemoloških projekata zapravo krije muškarac – bijelac srednje klase unutar zapadne civilizacije (N. Hartsock). Drugim riječima, prema njima cilj nove epistemologije nije samo utvrditi ovisnost spoznaje o socijalnom kontekstu već i očistiti je od androcentričnih predrasuda i ustanoviti metode koje ne smiju biti ignorantske prema rodnim specifičnostima.

Posebno zanimljiv pravac unutar feminističke epistemologije predstavlja *feministički empirizam*. Za razliku od osnovnog smjera socijalnoga konstruktivizma, zagovornice feminističkog empirizma

argumentiraju za feminističku epistemologiju oslanjajući se pritom na strategije i teorije nastale unutar individualne epistemologije. Riječ je o nastojanju da se obrani tradicionalni empiristički pristup prema kojem svo znanje u osnovi počiva na opažanju ili osjetilnim datama u kombinaciji s feminističkim credom da je svo znanje socijalno određeno (S. Harding). U tom cilju, primjerice, neke će filozofkinje pokušati braniti stav teorijske i socijalne kontaminiranosti opažanja te na crti argumentacije T. Kuhna ili N. Goodmena tvrde da nema objektivnog i neutralnog opažanja već da je svako perceptivno vjerovanje koje se nalazi u temeljima spoznajne građevine uvijek konstruirano unutar neke već prihvaćena teorije ili usvojenih pozadinskih vjerovanja koja su nužno socijalno obojena (H. Longino). Druge, poput L. H. Nelson, zagovaraju će Quineovski empirizam koji uključuje stav teorijske neodređenosti, prema kojem osjetilni podaci ne impliciraju jednoznačno neku teoriju već ostavljaju prostora za različite teorijske koncepcije na koje onda utječu i ne-teorijski činitelji. J. Duran će, slično, braniti postquineovski projekt naturalizirane epistemologije prema kojem se epistemološka objašnjenja ne smiju izvoditi iz apstraktnih načela već, naprotiv, trebaju biti svedena ili utemeljena na stvarnim znanstvenim opisima kako pojedinci u društvu spoznaju.

Socijalna epistemologija i ženska perspektiva

Za razliku od socijalnog konstruktivizma, kako smo već i napomenuli, ovaj drugi teorijski okvir socijalizirane epistemologije – socijalna epistemologija, svoje mjesto vidi uz postojeću individualnu epistemologiju. Ono što zahtijeva je uvažavanje činjenice da smo mnoga vjerovanja dobili od drugih, da svoja vjerovanja opravdavamo pozivanjem na druge te da su drugi ljudi naša životna okolina kojoj se već tisućama godina prilagođavamo i koja nužno, poput prirodne okoline, utječe na «dizajn» našeg spoznajnog aparata. Jedna od ključnih tema koja je otvorena unutar socijalne epistemologije jest *svjedočanstvo* ili tzv. *epistemologija svjedočanstva*. Drugi ljudi postaju legitimnim i priznatim izvorom vjerovanja na način na koji su to, primjerice, percepcija ili zaključivanje. Neosporiva je činjenica da je većina naših vjerovanja dobivena od drugih ljudi, bilo putem knjiga, medija, usmenim prenošenjem, bilo na neki drugi način. U nastojanju da se objasni fenomen stjecanja znanja putem svjedočanstva drugih ljudi iskrsnula je velika epistemološka tema – pitanje *povjerenja*. Postavljeno je ključno pitanje kada i kome vjerujemo te kada i kome treba vjerovati da bi naša vjerovanja bila opravdana. Ova živa diskusija koja u posljednjih petnaestak godina sve više povezuje domene epistemologije i morala iznjedrila je i tzv. ženski glas. Unutar diskusije o problemu povjerenja, kao rijetko gdje u suvremenoj epistemologiji ne računajući samu feminističku epistemologiju, došlo je do velike koncentracije filozofkinja koje o tome pišu. Sve će one, neovisno o različitim stajalištima u pogledu povjerenja, naglašavati kako fenomen povjerenja jasno ukazuje na postojanje rodne specifičnosti. K. Jones, primjerice, smatra da je povjerenje, stav o tome kome i kada vjerovati naprosto *afektivni stav* (pesimistični ili optimistični) prema svijetu kojeg usvajamo tijekom života. J. Baker će, s druge strane, isticati da je povjerenje stvar volje ili *prema-cilju-usmjerene racionalnosti*, a ne «uobičajene» *prema-istini-usmjerene racionalnosti* koja se temelji na dokazima. A. Baier, pak, pretpostavlja *evidencijalistički* stav prema kojem povjerenje predstavlja donošenje odluke ili preuzimanje rizika koji moraju počivati na dokazima o vjerodostojnosti informatora. Unatoč razlikama u pitanju zasniva li se povjerenje na dokazima o informatorovoj vjerodostojnosti, na voljnom ili pak emocionalnom stavu, vlada nepodijeljeno uvjerenje među autoricama da objašnjenje vjerovanja ili znanja stečenog putem svjedočanstva uključuje potrebu rodne diferencijacije. Preciznije, sve se slažu da različite socijalne uloge i socijalni položaj žena i muškaraca utječu na relacije povjerenja, tj. na odluku kome vjerovati i tko njima vjeruje, te da je povjerenje nešto što treba kultivirati u smjeru ukidanja rodno utemeljenih predrasuda. 🗨️